

Postanowienie z dnia 4 czerwca 2004 r., III CK 61/03

Wnuk spadkodawcy nie jest wyłączony od dziedziczenia gospodarstwa rolnego z tej tylko przyczyny, że jego wstępny, który spadek odrzucił, nie dziedziczyłby gospodarstwa rolnego z powodu braku kwalifikacji rolniczych.

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Tadeusz Domińczyk (sprawozdawca)

Sędzia SA Zbigniew Cendrowski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Heleny K. przy uczestnictwie Genowefy P., Henryki D., Zofii B., Józefy M., Janiny W., Zbigniewa P., Marii Z., Ireny B., Marcina S., Zofii P., Adama P. i Ireneusza K. o stwierdzenie nabycia spadku, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 4 czerwca 2004 r. kasacji wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Okręgowego w Zamościu z dnia 11 września 2002 r.

oddalił kasację.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 10 maja 2002 r. Sąd Rejonowy w Hrubieszowie stwierdził, że spadek po zmarłej w dniu 9 kwietnia 1973 r. Feliksie P. nabył na podstawie ustawy mąż Marcin P. w 1/4 części oraz zstępni Helena K., Janina W., Genowefa P., Józefa M., Marian P., Mieczysław P. i Zbigniew P. po 3/36 części, a wchodzące w skład tego spadku gospodarstwo rolne mąż Marian P. w 1/4 części oraz zstępni Henryka D., Zofia B., Genowefa P. i Zbigniew P. po 3/16 części, a spadek, w tym także gospodarstwo rolne, po Marianie P., zmarłym dnia 3 lutego 2000 r., nabyła w całości wnuczka Anna Z.; spadek po Mieczysławie P., zmarłym dnia 6 lipca 1975 r., nabył ojciec Marcin P. w 3/8 części oraz rodzeństwo Helena K., Henryka D., Zofia B., Janina W., Genowefa P., Józefa M., Marian P. i Zbigniew P. po 5/64 części; spadek po Marcinie P., zmarłym dnia 18 lipca 1979 r., nabyli zstępni Helena K., Henryka D., Zofia B., Janina W., Genowefa P., Józefa M., Marian P. i

Zbigniew P. po 1/8 części, z tym że pozostałe po nim gospodarstwo rolne dziedziczą Henryka D., Zofia B., Genowefa P., Maria P. i Zbigniew P. po 1/5 części – w każdym przypadku na podstawie ustawy.

W wyniku rozpoznania apelacji uczestniczki Anny Z. Sąd Okręgowy zaskarżonym postanowieniem zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w części stwierdzającej dziedziczenie gospodarstwa rolnego po Feliksie P. przez wskazanie jako spadkobierców męża Marcina w 1/4 części oraz zstępnych Henryki D., Zofii B., Genowefy P., Zbigniewa P. i Mariana P. po 3/20 części. Sąd Okręgowy oddalił natomiast apelację wnioskodawczynie Heleny K., w której domagała się zmiany postanowienia Sądu Rejonowego w przedmiocie stwierdzenia dziedziczenia gospodarstwa rolnego po Marianie P. przez wyłączenie z dziedziczenia wnuczki spadkodawcy Anny Z. i powołanie w to miejsce Genowefy P. i Zofii T. – sióstr spadkodawcy, po 1/2 części.

Sąd Okręgowy ustalił, powołując się na zeznania świadków, że Marian P. był związany pracą w spadkowym gospodarstwie rolnym i tym samym zachował prawo dziedziczenia tego gospodarstwa.

Marian P. był rozwiedziony. Jedyłą jego spadkobierczynią była córka Maria Z., która spadek odrzuciła. Z kolei córka Marii Z., Anna Z., w chwili otwarcia spadku po Marianie P. liczyła 13 lat. Wobec odrzucenia spadku przez matkę dochodzi ona do spadku gospodarstwa rolnego jako małoletnia, na podstawie art. 1059 w związku z art. 1020 k.c.

Postanowienie Sądu Okręgowego w części oddalającej apelację wnioskodawczynie Heleny K., tj. kwestionującej postanowienie Sądu Rejonowego w zakresie stwierdzającym dziedziczenie gospodarstwa rolnego przez Annę Z., wnioskodawczynie zaskarżyła kasacją. Naruszenia prawa materialnego wnioskodawczynie upatrywała w wadliwej wykładni art. 931 § 2, art. 1020, 1060 i 1062 § 1 i 2 k.c. „przez stwierdzenie praw do dziedziczenia gospodarstwa rolnego pozostałego po Marianie P. na rzecz Anny Aleksandry Z. w sytuacji, gdy wstępny, tj. Maria Teresa Z., która spadek odrzuciła, nie mogła dziedziczyć gospodarstwa rolnego z braku kwalifikacji do dziedziczenia gospodarstwa rolnego”. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej skarżąca zarzuciła naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. „przez zaniechanie podania w uzasadnieniu postanowienia przyczyn, dla których Sąd Okręgowy pominął dorobek orzecznictwa Sądu Najwyższego w kierunku interpretacji statusu prawnego spadkobiercy (w zakresie dziedziczenia

gospodarstwa rolnego), którego wstępny odrzucił spadek, ale nie miał kwalifikacji do dziedziczenia gospodarstwa rolnego”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 1020 k.c., spadkobierca, który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku. Jeżeli po takim spadkobiercy pozostali zstępni, dziedziczą oni przypadający mu udział (art. 931 § 2 k.c.). Reguła ta podlega jednak w odniesieniu do spadku obejmującego gospodarstwo rolne ograniczeniom wynikającym z przepisów szczególnych.

Spadek po Marianie P. otworzył się dnia 3 lutego 2000 r., czyli pod rządem kodeksu cywilnego w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 55, poz. 321). Zmieniony tą ustawą przepis art. 1060 k.c. stanowi, że w granicach określonych w art. 931 § 2 wnuki spadkodawcy, które w chwili otwarcia spadku odpowiadają warunkom przewidzianym w art. 1059 pkt 1 i 2, dziedziczą gospodarstwo rolne także wtedy, gdy ich ojciec lub matka nie mogą gospodarstwa dziedziczyć dla braku warunków przewidzianych w art. 1059. Uregulowanie to zachowało aktualność w chwili otwarcia spadku, gdyż jego niekonstytucyjność orzeczona została wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r., G 4/99 (OTK Zb.Urz. 2001, nr 1, poz. 5) – od dnia ogłoszenia tego wyroku w Dzienniku Ustaw, i odnosi się do spadków otwartych później. Artykuł 1059 k.c. w brzmieniu nadanym wskazaną ustawą zmieniającą, w pkt. 1 wymienia spadkobierców stale pracujących bezpośrednio przy produkcji rolnej, a w pkt. 2 mających przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej. Nowe brzmienie art. 1060 k.c. oznacza, że wnuki spadkodawcy mogą dojść do spadku, gdy ich wstępny nie dożył otwarcia spadku albo jest za takiego uważany, a ponadto wtedy, gdy wstępny taki nie spełnia warunków z art. 1059 k.c.

Dalszą przesłanką dojścia do spadku gospodarstwa rolnego wnuków spadkodawcy jest wykazanie, że oni sami stale pracują bezpośrednio przy produkcji rolnej albo mają przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej. Wnuki spadkodawcy nie mogą natomiast doznać przeszkody w dziedziczeniu gospodarstwa rolnego z tej tylko przyczyny, że ich wstępny, który spadek odrzucił, nie dziedziczyłby gospodarstwa rolnego, brak bowiem podstaw do różnicowania uprawnień zstępnych spadkobiercy do dziedziczenia w zależności od tego, czy nie dożył on otwarcia spadku, czy też traktowany jest, jak gdyby nie dożył otwarcia spadku. Podstawy ku temu nie daje art. 1012 k.c., a stanowisko przeciwne

wymagałoby wyraźnego uregulowania ustawowego. Nie ma wobec tego normatywnego uzasadnienia stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 13 listopada 1990 r., III CRN 365/90 (OSNCP 1991, nr 10-12, poz. 136) i Sąd Najwyższy w obecnym składzie go nie podziela.

W kasacji, odwołującej się do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 1990 r., zaprezentowano pogląd, że „nie może gospodarstwa rolnego dziedziczyć taki spadkobierca odrzucającego spadek, który sam by nie dziedziczył z braku kwalifikacji, czyli nie może więcej uzyskać zstępny odrzucającego niż sam odrzucający”. Wykazana wadliwość takiego zapatrywania, zakreślającego zarazem granice skargi kasacyjnej, czyni kasację nieuzasadnioną. (...)

Z tych względów należało orzec, jak w sentencji (art. 393¹² k.p.c.).

